

Michal Vašíček:

Laština Óndry Łysohorského jako mikrojazyk – *Morfologická analýza*

Diplomová práce

Zpráva vedoucího Prof. J. Marvana

Od r. 1988, kdy vyšly sebrané spisy Ó Łysohorského s titulem *Laško poezija* se sice s konečnou platností etabloval obor, který lze nazvat lašologíí, avšak zároveň tento sborník vytvořil vědomí, že autorovi, který byl v r. 1970 blízek Nobelovy ceny, zůstáváme leccos dlužni. Tato práce již samým svým zadáním zaplňuje tuto vážnou mezeru, činí to však navíc způsobem nadmíru kompetentním.

M. Vašíčkovi patří dík především za souhrnnou představu o dosavadním badatelském výzkumu této problematiky, jak byl podniknut od přípravy Lašské poezije před 25 lety (str. 14-18). Mezi hlavní dezideráta, kterého se tento výzkum přes několik pokusů v zahraničí netýkal, byla problematika patrně nejdůležitějšího (protože nejniternějšího) systému laštiny, tj. tvarosloví. Již sama skutečnost, že se kandidát tohoto úkolu podjal, musí být tedy uvítán. Jde však o něco víc, tento výzkum byl uskutečněn možno říci absolutně, tj. prakticky bez opominutí kteréhokoliv relevantního slova z více než 70 tisíc slov, která korpus sebraných spisů obsahuje.

O tom, zda laština je typický mikrojazyk, panují pochybnosti – jde na rozdíl od jiných jazyků o počín jednoho člověka, navíc s publikem, které se rekrutuje spíše mezi odborníky než mezi typickými mluvčími laštiny, vychovanými v českých školách (srov. str. 11). Avšak z čistě lingvistického hlediska skutečně o makrojazyk na jedné straně je založen na konkrétním dialektu (hornostravickém), má všechny náležitosti samostatného jazykového útvaru lišícího ho od standardních jazyků celonárodních (tj. češtiny a polštiny) a je realizován v písemné podobě, která má svou ustálenou formu, včetně podoby ortografické. Dokonce je to forma pro každý jazyk jedinečná, neopakovatelná, tj. podoba básnická. Zde se kandidátovi podařilo vystihnout smysl laštiny tak, jak to předešlý výzkum vystihl jen nedostatečně: nešlo jen o pochyby, ba odmítání laštiny jako blouznění snílkovského jednotlivce, i pozitivní postoj byl spíše intuitivní (Laško není země, jak si to přál básník, jeho domovinou je laština). Tato práce stvrzuje něco, co bylo pouhou spekulací, či při nejlepší hypotézou (Hannan v r. 1996, srov. str. 17), že jde totiž o jazykový útvar, který se ideálně (řekli bychom platonsky) přiblížil k normálnímu standardnímu jazyku, k ideálu, který se realizoval jen jako „básnické snění“

autorovo. Právě tím má svou obecně lingvistickou hodnotu pro ty, kdo věří, že jazyk lze vnímat jako prostředí, které může jednotlivec prožívat – i když je v tomto prožívání vlastně sám.

Přestože hlavní důraz práce je na morfologii, i 3. kapitola je přínosná. Přináší jednak jakousi historickou mikrofonetiku laštiny (resp. jejího nářečního základu), kde se ve 22 rysech vystihují nedůležitější změny od prajazyka (tj. zhruba od r. 800) až po změny, které se dotvářely až o celé tisíciletí později. Je to něco, co by tradiční dialektologii mohlo znamenitě posloužit, ovšem s tím, že by se tato „mikro-fonetika“ mohla dotvořit v plnohodnotnou rekonstrukci, která sice nemá patřičné písemné doklady, ale může být usouvztažněna s geopolitickou situací (pohyb od češtiny přes společné moravismy k polštině, izolace od češtiny německým klímem aj.). Výslednicí tohoto procesu je popis současné fonologie, kterou doposud laština neznala.

Vlastní morfologický popis má několik úrovní. Jde tu především o volbu tříd a vzorů, které sice hledají východisko v tradiční české klasifikaci, ale řídí se určitými vnitřními pravidly jak laštiny samé, tak i korpusu, jak ho poskytuje zmíněná publikace (zajímavé detaily, zasluhující víc než marginální poznámku, jsou uvedeny v pozn. 33 na str. 27). Tak u maskulin je to vedle vzoru *pan* (sem však patří i český vzor *muž*) laština disponuje ještě dalšími třemi paradigmaty se vzory *stróm*, *kraj* a *poeta*.

Druhá rovina je paradigma samé s následujícím komentářem, který vystihuje vyčerpávajícím způsobem zvláštnosti příslušných paradigmat, jako jsou hláskové či tvaroslovné variace (včetně kmenových alternací) a vztahy mezi jednotlivými paradigmaty. Vyčerpání zde znamená úplnost, kterou ve standardních gramatikách postrádáme. To platí i o třetí rovině, tj. o úplném seznamu všech slov z lašského korpusu, při čemž jejich statistika znamená další příspěvek pro poznání lašského jazykového systému. Tak vzor *stróm* má přes 700 jednotek, podobně jako vzor *roba*. Naopak paradigma *džéwča* (čes. *kuře*) má jen 5 jednotek, k tomu doložených jen v nom. sg. a jedním dokladem z ak. pl. (vzor *pole* má rovněž 5 jednotek, ale doložena je většina tvarů). Na str. 79 se dozvídáme, že podle měkkého vzoru *ostatní* (čes. *jarní*) se skloňuje jen asi 5% adjektiv.

Nejsnazší pro omezený počet jednotek (za to dobře doložených) byl popis zájemn a číslovek. V dalším výzkumu by bylo dobře blíže si povšimnout že třírodá zájmena (sem patří i číslovka *jeden*) tvoří (přinejmenším v nepřímých pádech, a to podobně jako v polštině) jeden celek. Je tu i řada jiných „polonismů“ jako je nepřítomnost *j-* v instr. zájmena 3.os., srov. *nim*, *nimi*, *ňu* (předpokládané **ju*, str. 86, asi není v systému přítomno).

Vyvrcholením předkládané práce je průzkum slovesa. Ač zdánlivě založeno (lépe – zakotveno) na české gramatice, jde o samostatný výzkum jak materiálový, tak i vyhraněně lingvistický. Problematice konjugace je věnováno téměř 70 stran. Za největší přínos je třeba považovat průzkum klasifikační paradigmatiky a její aplikace na konkrétní korpusy sloves, řídících se touto paradiigmatikou. Autor je si samozřejmě vědom, že vedle klasifikace podle přítomnosti existuje i klasifikace podle kmene minulého (str. 115). Zcela jasně chápe, že právě kmen minulý dotváří primární klasifikaci přítomnosti, nicméně objevuje i zvláštnosti, které jsou jedinečné pro laštinu. Za obzvlášť i pro obecného slavistu je zajímavá oscilace typů *piše – lóme – spjéwo* (str. 117), tj. kolísání vzoru *lóme* mezi oběma póly, které má řadu přechodných stádií nejen mezi jednotlivými slovesy, ale i uvnitř paradigmatu těchto sloves. I u tříd, které odpovídají češtině, je u kandidáta zřetelný citlivý vztah k laštině, když např. volí vzory podle laštiny, ale i doloženého materiálu, diktovaného dílem básníkovým, jak jej vymezuje *Lašsko poezýja*..(někdy mi připadne, že jde o volby případnější než jsou kanonické vzory bohemistické)..Poněkud znepokojivé je spojovat nepravidelnost s atematičností: slovesa jako *chcu* či *vezmeš/obejmeš* jsou jistě nepravidelná, nikoliv však atematičká (str. 161 nn.).

Pohroužíme-li se do textu Vašíčkovy práce, objevíme, často jen v poznámkách pod čarou, řadu velmi kvalitních postřehů, které mají význam nejen bohemistický/polonistický, ale obecně slavistický i obecně lingvistický. Vše to by se mělo dále rozpracovat, aby se to stalo nedílnou součástí práce takového formátu.

Mám-li vydat svědectví o kandidátově kompetenci, pak je třeba zdůraznit, že se postavil velmi zodpovědně k materiálu polonistickému (téměř bezchybně citovanému), že jeho bohemistická prezentace (vlastně kupodivu nevyžadovaná od českých studentů slavistiky) je na zcela kompetentní úrovni, avšak to není vše...

Jak zmiňuje kandidát úvodem, jednu z klíčových rolí pro jeho výzkum sehrálo korpusové zpracování básníkovy díla. Máme tedy proces faktografického sběru ukončen (i když v letech 80. jsme již v melbournském vydání dokázali definovat počet písmen a slov v celém básníkově díle). Především však: korpusové zpracování přiblížilo kandidáta ke vnímání laštiny jako nikoliv pouze objektu zaujatého profesionálního pozorování (jak pojal češtinu např. Dobrovský), ale i jako prožitek (jak ji pojal o mnoho dříve Rosa) – laština se stala pro Vašíčka součástí jeho vědomí. Ale i rozměr bohemistický vedl jeho kroky na cestách, které před ním ještě nikdo nevyzkoušel.

V takovémto i do rozměru široce pojatém díle lze předložit určitá dezideráta. Na str. 22-23 náročných na grafické zpracování se objevují technická nedopatření včetně slavistovy noční můry „grafické“, tj. nosového *o*. Na str. 23 (č. 20) k formuli N (nosové konsonanty) je třeba

uvést vedle *m, n* rovněž *ň*. Několik poznámek zasluhuje komparace (str. 80-82). Proč vedle *wyšši* není mezi nepravidelné komparativy uveden též tvar *bližši*? Je vhodné uvést, že některé odlišné tvary komparativu připomínají spíš polštinu (a slovenštinu), např. *dłużši, kwawši, oškliwši*. V kontextu stupňování by se mělo objevit patrně také stupňování adverbíí, jako je (cituji str. *Lašské poezyje*) *bliže* (743), *dalej* (276 – 7x !) *ménej* (218) a také kolísání *wjéc a wjéce* (106) /*wjécej* (36). K deziderátům (samozřejmě pro futuro) patří také zpracování slovesného vidu, který má v laštině své zvláštnosti.

Shrnutí: Autor převýšil požadavky kladené na magisterskou práci jak co do rozměru, ale především co do kvality. Nejen že zaplňuje závažný dluh k lašské morfologii, která čekala na své zpracování prakticky celé čtvrtstoletí, činí to však především co do úplnosti materiálu i co do profesionálního zpracování takovou měrou, že by se tento příspěvek měl stát dostupný pro širokou slavistickou obec. K tomu přispívá nejen souhrnné korpusové zpracování, ale stejně i Vašíčkova lašská kompetence, svědčící o hlubokém prožitku, kterým autor prošel. Práce se stává rozhodně výchozím bodem pro jakékoliv další lingvistické zpracování laštiny a zároveň jakýmsi modelovým textem (i strategií) pro zpracovávání dalších mikrojazyků.

Z mých zkušeností s více než 100 magisterských prací na třech kontinentech řadím tuto práci mezi 3% nejúspěšnějších.

Doporučuji tuto práci k obhajobě, navrhuji známku **výbornou cum laude!**

V Říčanech dne 29. května 2011

Prof. PhDr. Jiří Marvan, Ph.D.